

Політичні репресії на Волині (1939–1953 рр.): історіографічний аспект

Висвітлено сучасний стан дослідження українськими істориками проблеми політичних репресій щодо населення Волині в 1939–1953 рр. У результаті виокремлено п'ять історіографічних груп. У межах кожної із них проаналізовано здобутки та окреслено перспективи подальших науково-історичних досліджень проблеми.

Ключові слова: історіографічний аналіз, тоталітарний режим, радянська, репресивна система, репресії, депортації.

Постановка наукової проблеми та її значення. Політичні реалії, у яких опинилась Україна, свідчать, що частина населення все ще перебуває в полоні стереотипів радянської суспільної свідомості. У зв'язку з цим постає необхідність розвінчати усталені міфи радянського минулого, що, зокрема, стосується проблеми інкорпорації західноукраїнських земель до складу радянської держави. У сучасній українській історіографії це питання певною мірою висвітлено. Так, у контексті політики радянської активізації досліджують проблему політичних репресій сталінського режиму в західних областях України в 1939–1953 рр. Зокрема, низка досліджень стосується територіальних аспектів репресій. Специфічність цієї історіографічної групи робіт полягає в тому, що дослідники на загальному тлі репресій у Західній Україні намагаються з'ясувати певні закономірності й виявити характерні риси, що розкривали б загальні причини та наслідки репресій, їхню динаміку та спрямованість. У зв'язку з цим постає необхідність історіографічної оцінки наявних наукових публікацій із проблеми політичних репресій щодо населення Волині в 1939–1953 рр. Це не тільки сприятиме розвитку історичних знань, а й дасть змогу виявити особливості державного терору в певні періоди радянської історії.

Роботу виконано в межах комплексної науково-дослідної теми: «Соціум УСРР – УРСР в умовах державного терору радянської доби 1917–1950-х рр. (державний реєстраційний номер – 0114U 007377)», яка включена до тематичного плану Інституту історії України Національної академії наук України.

Мета й завдання статті. Мета дослідження – аналіз стану висвітлення проблеми політичних репресій на Волині в 1939–1953 рр. у вітчизняній науковій літературі, що з'явилась упродовж 2000–2016 рр., **завдання** – виявити основні здобутки вітчизняної історіографії та окреслити перспективи подальших науково-історичних розвідок проблеми.

Аналіз досліджень цієї проблеми. Історіографічних праць, що безпосередньо стосується вказаної вище проблеми, немає, але її окремі аспекти висвітлено в історіографічних розділах дисертацій та вступних частинах до монографій і підручників [3; 4; 7; 15; 16; 18; 24; 28; 30]. Потрібно зазначити, що історія західноукраїнських земель у 1939–1953 рр. перебуває в центрі уваги вітчизняних дослідників. Зокрема, розширюється тематика розвідок, джерельна база, публікуються архівні документи, розробляються нові концептуально-методологічні підходи. Водночас деякі проблеми Волині висвітлено фрагментарно, недостатньо використано розсекречені матеріали архівних фондів колишнього КДБ.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Основу джерельної бази статті складають монографії, дисертації, навчальні посібники, розвідки, опубліковані в збірниках наукових праць, богословсько-історичних і наукових журналах, науково-популярних виданнях, науково-документальній серії книг «Реабілітовані історією», матеріали конференцій. Проведений аналіз стану висвітлення проблеми політичних репресій на Волині (1939–1953 рр.) у вітчизняній науковій літературі за період із 2000 р до 2016 р. дав змогу розподілити їх на такі історіографічні групи: 1) роботи, у яких історики крізь призму політики радянської західноукраїнських земель не оминули проблему політичних репресій на Волині; 2) праці, у яких репресії проти населення Волині були окремим предметом дослідження; 3) дослідження за певними напрямками репресій на Волині; 4) персоналії жертв репресій; 5) публікації архівних документів та матеріалів.

У межах першої групи виділяємо праці «Україна: західні землі: 1939–1941 рр.» (Луцьк, 2009), «Політичні репресії в західних областях України у 1939–1941 рр.» (Луцьк, 2011) «Зачистка»: по-

літичні репресії в західних областях України у 1939–1941 рр.» (Луцьк, 2014) [4; 30; 3].

Проаналізуємо дисертацію В. В. Токарського «Політичні репресії в західних областях України у 1939–1941 рр.» (Луцьк, 2011), у якій, спираючись насамперед на документи, що зберігаються у фондах Галузевого державного архіву СБУ та Архіві тимчасового зберігання документів УСБУ у Волинській області, досліджено форми, методи та наслідки політичних репресій на Західній Україні в 1939–1941 рр. Так, у підрозділі «Гоніння на релігію та церкву» третього розділу історик перераховує репресованих священиків і церковно-громадських діячів Волині, а досліджуючи в четвертому розділі різні аспекти насильницьких переселень, здійснених сталінським режимом із західних областей УРСР, подає статистичні дані щодо кількості депортованого населення з Волинської області. За нашими підрахунками, спираючись на наведені дані, за 1940–1941 р. із Волинської області депортовано 22 331 особу, що становило 11,7 % від загальної кількості депортованих із шести західних областей України [30, с. 15–16]. За метою насильницькі переселення були інструментом докорінної зміни політичної системи, перебудови суспільного життя, а також подолання опору населення регіону.

Щодо колективних монографій окремо аналізувати їх немає потреби, тому що основні положення розглянутої вище дисертації лягли в їх основу. Єдине, що відрізняється, – це статистика щодо депортованих. Зокрема, у монографії «Зачистка»: політичні репресії в західних областях України у 1939–1941 рр.» (Луцьк, 2014) загальна кількість депортованих із Волинської області за період із 1940 р. по 1941 р., за нашими підрахунками, спираючись на наведені дані, становить 26 781 особу, тобто відрізняється від попередніх на 4450 осіб [3, с. 290–326]. Таку розбіжність у цифрах можна пояснити тим, що автори доповнили статистичні дані щодо кількості депортованих із Волині на початку 1940 р. осадників, працівників польської лісової охорони, родин репресованих членів політичних партій, громадських організацій, польських офіцерів, жандармів, чиновників, поміщиків, підприємців та ін.

До другої групи увійшли наукові розвідки, які вийшли друком у збірнику наукових статей і матеріалів міжнародної науково-практичної конференції «Реабілітовані історією» (5–6 грудня 2002 р.) та науково-документальній серії книг «Реабілітовані історією» [11; 19; 20], у яких історики, спираючись на архівні документи й спогади очевидців, деталізують особливості функціонування тоталітарного режиму на Волині, наводять фактичний матеріал про репресії проти населення краю в різний період радянської історії. При цьому акцентовано увагу на тому, що основною метою репресій було подолання будь-якого опору, зачистка краю від так званого неблагонадійного елемента, а наслідками – руйнування надбань матеріальної та духовної культури, системи релігійних і моральних цінностей.

Тематично близьким до вищенаведених праць є узагальнююче дослідження організації та діяльності радянських органів державної безпеки на Волині в 1944–1953 рр., здійснене О. П. Суцук [28]. Зокрема, нею доведено, що найпоширенішими формами боротьби з повстанським рухом на території області були агентурно-оперативні заходи, військово-чекістські операції й використання спецгруп, а методами – арешти, ув'язнення, показові страти, виселення та заслання. Крім того, у роботі отримали подальший науковий розвиток такі питання, як реформування радянських силових органів із метою посилення репресивних функцій; залучення місцевого населення до ліквідації українського національно-визвольного руху; механізми, специфіка та наслідки проведення депортацій, переселень, мобілізаційних і репатріаційних заходів радянської влади в регіоні; шляхи та засоби реалізації державної політики щодо церкви й релігійних організацій; вплив діяльності радянських каральних органів на суспільно-політичне життя та морально-психологічну атмосферу на Волині.

Серед праць третьої групи можна виокремити декілька підгруп із дослідження релігійних і соціальних аспектів репресій, переслідування репатріантів [2; 5; 7; 8–10; 13; 17; 23; 29].

Щодо політичних репресій проти римо-католицької церкви (далі – РКЦ) на Волині в 1939–1941 рр. історик В. Баран стверджує, що церква була ідейним та політичним супротивником сталінського режиму, тому до священиків застосовувалися репресії у вигляді високих податків, адміністративних утисків, викликів на допит, а найбільш непокірних заарештовували [2, с. 49–62]. При цьому автор звертає увагу на те, що режим у 1939–1941 рр. у менших масштабах застосовував каральні заходи, ніж у повоєнний час. Причинами цього, на його думку, було прагнення здобути симпатії населення західноукраїнських земель і лояльність верхівки духовенства.

І. І. Булига стверджує, що «амплітуда радянської релігійної політики щодо РКЦ коливалася у діапазоні між ідеологічними завданнями та прагматичними міркуваннями, між спробами тотального знищення до намагань заміщення релігії новою догматикою» [9, с. 39]. Таку політику вона пояснює тим, що РКЦ на Волині мала тотальний вплив на суспільну свідомість, тому коли радянський тоталітаризм зіткнувся з еквівалентною силою, то він не міг із нею співіснувати, а відтак повинен був її знищити.

Стосовно праць В. Т. Борщевича, то в них проаналізовано форми й методи боротьби сталінського режиму проти Української православної церкви, з'ясовано масштаби застосованих до православного духовенства репресивних заходів, а також доведено, що сталінський режим разом із керівництвом Російської православної церкви призначав на відповідальні церковні посади лояльних священників, витісняючи за межі єпархії колишнє автокефальне українське духовенство [5; 7].

Становище православної конфесії на Волині наприкінці Другої світової війни досліджує І. І. Булига [8; 26]. Так, вона зазначає, що на звільнених від німецьких окупантів територіях поновлювалася радянська влада, яка розпочала широкомасштабні репресії, зокрема й проти духовенства Української автокефальної православної церкви на Волині, унаслідок чого відбулася повна її ліквідація як суспільної інституції. Щодо Російської православної церкви масового розмаху набуло вербування її ієрархів та духовенства з боку органів держбезпеки, відновлення економічних важелів тиску. У результаті, на думку І. І. Булиги, канонічна діяльність Православної церкви була обмеженою.

Репресії проти адвентистів, єговістів, баптистів висвітлені також І. І. Булигою в статті «Протестантські конфесії і державна влада на Волині (1944–1945 рр.)» [10]. Зокрема, відзначено, що в повоєнний час репресії посилювалися, сталінський режим застосовував до представників протестантських конфесій позасудові репресивні органи – військові трибунали, особливі наради, двійки, трійки, які виносили суворі вироки.

О. П. Сущук досліджує відносини радянської держави з духовенством та віруючими різних конфесій і церков на Волині в 1944–1953 рр. і робить висновок, що репресій зазнали всі церкви та релігійні організації, але в 1950-х роках стає помітною тенденція до зміни форм репресивних заходів щодо духовенства й віруючих. Зокрема, не застосовуються масові арешти та виселення, переслідування відбуваються за ініціативою місцевих органів влади й держбезпеки [26].

Серед досліджень соціальних аспектів репресій можна відзначити публікації, у яких на тлі відносин волинської інтелігенції та селянства з радянською державою фрагментарно розглядаються репресивні заходи, які застосовувалися на початку Другої світової війни й у повоєнні роки [13; 18; 23].

У межах цієї групи праць можна виокремити дисертації І. В. Сушик «Соціально-економічні та культурні процеси на Волині (1944–1953 рр.)» (Луцьк, 2004) і Л. Л. Марківської «Українська інтелігенція Волині між двома світовими війнами» (Луцьк, 2003), а також статтю О. П. Сущук «Репатріаційна політика радянських карально-репресивних органів на території Волинської області у 1944–1953 рр.» [24; 18; 29]. Так, І. В. Сушик звертає увагу на репресивні заходи щодо інтелігенції та селян, які на межі 1940–1950-х років набули масового характеру.

Л. Л. Марківська, висвітлюючи історію української інтелігенції Волині в період між двома світовими війнами, наголошує на тому, що вперше в історії краю ця соціально-культурна спільність стала об'єктом цілеспрямованої репресивної політики з боку радянської держави. Причиною, на її думку, було те, що місцева інтелігенція, яка виховувалася в умовах відносного політичного плюралізму, була буцімто невиліковно заражена націоналістичною ідеологією. У результаті відбулося фізичне винищення носіїв національної політичної культури. Передусім заарештовували політичних емігрантів зі Східної України, а згодом представників української інтелігенції, керівників політичних, громадських організацій та їхніх членів. Їх утримували в чотирьох в'язницях області, створених у перші дні радянської влади, а в червні 1941 р. розстріляли приблизно 10 тис. політв'язнів Луцької, Ковельської, Рівненської й інших тюрем. У результаті, за висновками Л. Л. Марківської, Волинь позбулася близько половини своїх кращих національних кадрів.

Об'єктом досліджень О. П. Сущук виступають репатріанти, при цьому автор робить висновок, що репресії проти них були покликані деморалізувати населення Волині, залякати та знищити його монолітність, що призвело до позбавлення представників національно-визвольного руху підтримки.

До четвертої групи входять праці, у яких розглянуто долю жертв репресій [6; 12; 20; 21; 22; 25; 27]. Їхньою цінністю є те, що вони дають можливість не лише виявити спільні риси, деталізувати

механізм функціонування репресивної машини, а й показати, як нищилися долі конкретних людей, особливістю ж є емоційна забарвленість.

Публікації архівних документів з проблеми здійснюються як в окремих збірках, так і в багатотомній серії «Реабілітовані історією. Волинська область», «Книга Скорботи України. Волинська область», у додатках до монографій і посібників [1; 3; 4; 12; 15; 16; 21; 22].

Деяко окремо, за межами визначених груп, містяться навчальні посібники [14; 15; 16]. У них на загальному тлі історії Волині в 1939–1941 рр., а також історії Галичини й Волині в 1939–1945 рр. фрагментарно подано інформацію про політичні репресії щодо населення краю у вказані періоди.

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Висвітлюючи сучасний стан опрацювання українськими істориками проблеми політичних репресій щодо населення Волині в 1939–1953 рр., можна констатувати, що дослідникам удалося проаналізувати функціонування репресивної системи в регіоні в різні періоди радянської історії, а також дослідити її складники та наслідки. Стосовно перспектив подальшої розробки проблеми, то обмаль ґрунтовних історико-краєзнавчих досліджень щодо переслідування греко-католиків, римо-католиків, іудеїв і сектантів на Волині в окреслений період, а також праць історико-статистичного змісту.

Джерела та література

1. Баран В. Пекуча правда історії: документи ГДА СБУ про діяльність радянських органів державної безпеки у 1939–1941 рр. / В. Баран // Радянські органи державної безпеки у 1939 – у червні 1941 рр. : документи ГДА СБ України / упоряд. : Василь Даниленко, Сергій Кокін. – 2-ге вид., переробл. – Ч. 1. – Київ : Вид. дім «Киево-Могилянська академія», 2013. – С. 5–33.
2. Баран В. Репресії сталінського режиму щодо Римсько-католицької церкви на Волині і в Східній Галичині у 1939–1941 рр. / В. Баран // Komunizm: system – ludzie – dokumentacja. Rocznik naukowy. – 2014. – № 3. – S. 49–63.
3. Баран В. К. «Зачистка»: політичні репресії в західних областях України у 1939–1941 рр. / В. К. Баран, В. В. Токарський. – Луцьк : Ін-т українознав. ім. І. Крип'якевича НАН України, 2014. – 456 с.
4. Баран В. К. Україна: західні землі: 1939–1941 рр. / В. К. Баран, В. В. Токарський. – Луцьк : Ін-т українознав. ім. І. Крип'якевича НАН України, 2009. – 448 с.
5. Борщевич В. Православна духовна верства Волині в добу радянського тоталітаризму / В. Борщевич // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». – Серія : Історичні науки. – 2009. – Вип. 14. – С. 174–189.
6. Борщевич В. Т. Волинський пом'яник / В. Т. Борщевич. – Рівне : [б. в.], 2004. – 408 с.
7. Борщевич В. Т. Українська православна церква на Волині у 20 – 40-х рр. XX ст. : дис. ... канд. іст. наук : спец. 07.00.01 / Борщевич Володимир Трохимович ; Волинський держ. ун-т ім. Лесі Українки. – Луцьк, 2000. – 203 с.
8. Булига І. Православні конфесії в системі державно-церковних змін на Волині завершального періоду Другої світової війни / І. Булига // Волинський благовісник. – 2015. – № 3. – С. 79–86.
9. Булига І. Репресії тоталітарного режиму проти римо-католицької церкви на Волині у 1939–1941 рр. / І. Булига // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». – Серія : Історичне релігієзнавство. – 2009. – Вип. 1. – С. 32–40.
10. Булига І. І. Протестантські конфесії і державна влада на Волині (1944–1945 рр.) / І. І. Булига // Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії : зб. наук. праць Рівненського держ. гум. ун-ту. – 2012. – Вип. 23. – С. 260–268.
11. Війна проти народу: сталінізм на Волині (1944–1953 рр.) // Реабілітовані історією : у двадцяти семи томах. Волинська область / голов. редкол. : (голова – П. Т. Тронько, заступники голови – О. П. Реєнт, С. А. Кокін та ін.). – Кн. 1. – Луцьк : ВАТ «Волинська обласна друкарня», 2010. – С. 76–93.
12. Книга Скорботи України. Волинська область / голов. редкол. : (голова І. О. Герасимов, заступники голови В. Д. Конашевич, І. Т. Муковський та ін.) ; обласна редкол. : (О. І. Курилюк, відп. секретар М. М. Кучерепа та ін.). – Т. 2. – Луцьк : Надстир'я, 2010. – 552 с.
13. Колесник В. П. 1939: радянська західноукраїнських земель і доля волинської інтелігенції / В. П. Колесник, Л. Л. Марківська // Науковий вісник Волинського держ. ун-ту ім. Лесі Українки. Історичні науки. – № 10. – 2001. – С. 47–52.
14. Кондратюк К. Галичина і Волинь у роки другої світової війни (1939–1945) : навч. посіб. / К. Кондратюк ; Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України, Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. – Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2011. – 159 с.
15. Кучерепа М. М. Волинь: 1939–1941 рр. : навч. посіб. / М. М. Кучерепа, В. В. Вісин. – Луцьк : Волин. обл. друк., 2005. – 486 с.

16. Кучерепа М. М. Історія Волині: 1939 – 1941 рр. : навч. посіб. для студентів вищ. навч. закл. / М. М. Кучерепа ; Волинський держ. ун-т ім. Лесі Українки, Ред.-вид. група «Реабілітовані історією». – Луцьк : Волин. обл. друк., 2006. – 456 с.
17. Кучерепа М. М. Радянська духовна життя Волині (1939–1941 рр.) / М. М. Кучерепа // Історія та сучасність Православ'я на Волині : матеріали V наук.-практ. конф. (Луцьк, 11 лист. 2014 р.) / Волинська єпархія УПЦ, Волинська духовна семінарія. – Луцьк, 2014. – С. 97–103.
18. Марківська Л. Л. Українська інтелігенція Волині між двома світовими війнами : дис. ... канд. іст. наук : спец. 07.00.01 / Марківська Людмила Леонтіївна ; Волинський держ. ун-т ім. Лесі Українки. – Луцьк, 2003. – 230 с.
19. Радянський тоталітарний режим у Волинській області (вересень 1939 – червень 1941 рр.) // Реабілітовані історією : у двадцяти семи томах. Волинська область / голов. редкол. (голова – П. Т. Тронько, заступники голови – О. П. Реєнт, С. А. Кокін та ін.). – Кн. 1. – Луцьк : ВАТ «Волинська обласна друкарня», 2010. – С. 20 – 50.
20. Реабілітовані історією : зб. наук. статей і матеріалів міжнародної наук.-практ. конф. «Реабілітовані історією», Луцьк 5–6 грудня 2002 р. / упоряд. М. М. Кучерепа. – Луцьк : Надстир'я, 2003. – 166 с.
21. Реабілітовані історією : у двадцяти семи томах. Волинська область. голов. редк. : (голова – П. Т. Тронько, заступники голови – О. П. Реєнт, С. А. Кокін та ін.). – Кн. 1. – Луцьк : ВАТ «Волинська обласна друкарня», 2010. – 976 с.
22. Реабілітовані історією : у двадцяти семи томах. Волинська область / голов. редкол. (голова – В. Ф. Солдатенко, голов. ред. В. М. Литвин, заступники голови С. А. Кокін, О. П. Реєнт, В. А. Смолій та ін.). – Кн. 2. – Луцьк : Надстир'я, 2013. – 612 с.
23. Сушик І. В. Колективізація Волині: насилля й спротив повоєнних років / І. В. Сушик // Український селянин. – 2010. – Вип. 12. – С. 315–318.
24. Сушик І. В. Соціально-економічні та культурні процеси на Волині (1944–1953 рр.) : дис. ... канд. іст. наук : 07.00.01 / Сушик Ірина Вікторівна; Луцький держ. технічний ун-т. – Луцьк, 2004. – 271 с.
25. Сушук О. Доля волинських адвокатів на початку Другої світової війни (за матеріалами архівно-кримінальних справ) / О. Сушук // Гуманітарний журнал. – 2015. – № 3–4. – С. 172–183.
26. Сушук О. Радянські державно-політичні органи та релігія і церква у Волинській області (1944–1953) / О. Сушук // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Історичні науки. – 2008. – Вип. 10. – С. 204–212.
27. Сушук О. П. Доля волинських адвокатів на початку Другої світової війни (за матеріалами архівно-кримінальних справ) / О. П. Сушук // Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Історичні науки. – 2016. – № 13. – С. 80–86.
28. Сушук О. П. Радянська карально-репресивна система: 1944 – 1953 рр. (за матеріалами Волинської області) : дис. ... канд. іст. наук : спец. 07.00.01/ Сушук Оксана Петрівна ; Волинський національний ун-т ім. Лесі Українки. – Луцьк, 2009. – 222 с.
29. Сушук О. П. Репатріаційна політика радянських карально-репресивних органів на території Волинської області у 1944–1953 рр. / О. П. Сушук // Національна та історична пам'ять. – 2013. – Вип. 9. – С. 103–112.
30. Токарський В. В. Політичні репресії в західних областях України у 1939 – 1941 рр. : автореф. дис. ... канд. іст. наук : спец. 07.00.01 «Історія України» / В. В. Токарський. – Луцьк, 2011. – 20 с.

Довбня Ольга. Политические репрессии на Волыни (1939–1953 гг.): историографический аспект. Освещается современное состояние изучения украинскими историками проблемы политических репрессий против населения Волыни в 1939–1953 гг.

Главной целью статьи является анализ основных историографических подходов к изучению данной проблемы, степень ее научной разработки, а также перспективы для дальнейших научно-исторических исследований форм, методов и последствий реализации репрессивной политики советского государства в отношении населения Волыни в указанный период. В результате проведенного анализа научной литературы выделено пять историографических групп. Показано, что репрессии советского государства в отношении населения Волыни в указанный период были направлены, в первую очередь, на подавление любых форм сопротивления проводимой политике советизации и адаптацию его к управленческой модели советского государства.

Ключевые слова: историографический анализ, тоталитарный режим, советизация, репрессивна система, репрессии, депортации.

Dovbnia Olha. Political Repressions in the Volyn Region (1939–1953 years): Historiographical Aspect. It is described the current state of study by Ukrainian historians of the problem of political repression against the population of Volyn region in the years 1939–1953. The main aim of the article is to analyze the main historiographical approaches to the studying of a given problem, the degree of its scientific development, as well as the prospects for further investigation of the forms, methods and consequences of implementing the repressive policy of the Soviet state against the population of

Volyn region in the years 1939–1953. The analysis of scholarly writings on this topic allowed the author to recognize five historiographical groups. It is shown that the repression of the Soviet state against the population of the Volyn region was directed first of all to any forms of resistance and its adaptation to the Soviet model of governance.

Key words: historiographical analysis, totalitarian regime, sovietization, a repressive system, repression, deportation.

Статтю подано до редколегії
10.04.2017 р.

УДК 39:746.1/4(477.82)

Алла Дмитренко

Атрибутивні ознаки жіночих сорочок Волині та Західного Полісся в працях дослідників традиційного вбрання

У статті на основі аналізу праць дослідників традиційного українського вбрання (В. Білецької, К. Матейко, Т. Ніколаєвої, Л. Булгакової, Л. Пономар, О. Косміної та ін.), які сформулювали основні типологічні риси натільного одягу, виокремлено атрибутивні ознаки жіночих сорочок Волині й Західного Полісся: матеріали для виготовлення вбрання; конструктивні особливості стану, плечової частини, пазухи, комірв, рукавів і манжет сорочок; особливості декорування сорочок: способи, техніки, орнаментальні мотиви, колористика, розміщення орнаментальних композицій.

Ключові слова: традиційно-побутова культура, традиційне вбрання, натільний одяг, сорочка, атрибуція, етнографічна атрибуція, атрибутивні ознаки.

Постановка наукової проблеми та її значення. У період глобалізації, коли втрачаються численні елементи національної культури, витворені в процесі формування етносу, значно актуалізується ідея збереження культурної різноманітності. Піднесення національної свідомості в Україні підвищує інтерес до основних національних символів, серед яких – вишита чи тканина сорочка («вишиванка»), яка активно входить і в міське середовище [15–16]. Вона стає неодмінним атрибутом не лише святкового, а й часто повсякденного одягу. Звернення до традиційних устоїв характерне для періоду глобальних трансформацій, коли «зростає соціальна значущість культурних констант, насамперед меморативних комплексів і предметно-символічних артефактів» [7, с. 180]. У зв'язку з цим актуальним стає вивчення музейних зібрань із метою їх використання в різних формах музейної роботи, формування національної ідентичності. Усі відомості, отримані в процесі атрибуції, є необхідним складником не лише для правильного обліку й зберігання, проведення комплектування та наукового вивчення, але й популяризації музейних зібрань [31, с. 384].

Аналіз досліджень цієї проблеми. Перші праці з проблем наукового опису музейних предметів з'явилися ще в радянські часи (1972 р.). Це збірник статей різних науковців, які розглядають методи визначення, класифікації й систематизації музейних предметів із кераміки, тканин, одягу, меблів, музейних предметів із дерева та металу. На основі аналізу колекцій російських музеїв А. Попова пропонує таку класифікацію одягу: російський народний одяг, одяг народів СРСР, міське, військове вбрання (обмундирування). Для більш докладного вивчення народного одягу авторка пропонує передусім застосовувати хронологічний і географічний принципи класифікації, після цього поділити одяг на групи за призначенням: святковий, буденний, для сумних подій; за статевою та соціальною приналежністю; за формою й призначенням [13, с. 112–144].

Певні досягнення в розробці проблем атрибуції етнографічних предметів нагромаджені музеями. Російський етнографічний музей підготував довідкове видання, що містить сучасні методи системного опису та термінологічні стандарти для отримання уніфікованої інформації про музейний предмет [1]. У 2003 р. цей же музей підготував науково-довідкову працю, у якій подано класифікаційні схеми, методичні розробки й понятійні тлумачні словники, необхідні за системного уніфікованого підходу до атрибуції музейних пам'яток [27]. Одягові тканини в цих довідниках не представлено.